

Memòries del Programa de Xarxes-I3CE de qualitat,
innovació i investigació en docència universitària.
Convocatòria 2019-20

Memorias del Programa de Redes-I³CE de calidad,
innovación e investigación en docencia universitaria.
Convocatoria 2019-20

Rosabel Roig Vila, R. (Coord.)
Jordi M. Antolí Martínez, Rocío Díez Ros, Neus Pellín Buades (Eds.)

Memòries del Programa de Xarxes-I3CE de
qualitat, innovació i investigació en docència
universitària. Convocatòria 2019-20

Memorias del Programa de Redes-I3CE de
calidad, innovación e investigación en docencia
universitaria. Convocatoria 2019-20

Rosabel Roig-Vila (Coord.),
Jordi M. Antolí Martínez, Rocío Díez Ros & Neus Pellín Buades (Eds.)

Memòries de les xarxes d'investigació en docència universitària pertanyent al Programa Xarxes-I3CE d'Investigació en docència universitària del curs 2019-20 / *Memorias de las redes de investigación en docencia universitaria que pertenece al Programa Redes -I3CE de investigación en docencia universitaria del curso 2019-20*

Organització: Institut de Ciències de l'Educació (Vicerectorat de Qualitat i Innovació Educativa) de la Universitat d'Alacant/ *Organización: Instituto de Ciencias de la Educación (Vicerrectorado de Calidad e Innovación Educativa) de la Universidad de Alicante*

Edició / Edición: Rosabel Roig-Vila (Coord.), Jordi M. Antolí Martínez, Rocío Díez Ros & Neus Pellín Buades (Eds.)

Comité tècnic / Comité técnico: Neus Pellín Buades

Revisió i maquetació: ICE de la Universitat d'Alacant/ Revisión y maquetación: ICE de la Universidad de Alicante

Primera edició: / *Primera edición:*

© De l'edició/ *De la edición:* Rosabel Roig-Vila , Jordi M. Antolí Martínez, Rocío Díez Ros & Neus Pellín Buades.

© Del text: les autores i autors / *Del texto: las autoras y autores*

© D'aquesta edició: Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat d'Alacant / *De esta edición: Instituto de Ciencias de la Educación (ICE) de la Universidad de Alicante*

ice@ua.es

ISBN: 978-84-09-24478-2

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. / *Cualquier forma de reproducción, distribución, comunicación pública o transformación de esta obra sólo puede ser realizada con la autorización de sus titulares, salvo excepción prevista por la ley. Dirijase a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necesita fotocopiar o escanear algún fragmento de esta obra.*

Producció: Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat d'Alacant / Producción: Instituto de Ciencias de la Educación (ICE) de la Universidad de Alicante

EDITORIAL: Les opinions i continguts dels textos publicats en aquesta obra són de responsabilitat exclusiva dels autors. / *Las opiniones y contenidos de los textos publicados en esta obra son de responsabilidad exclusiva de los autores.*

123. La crítica de gènere i la construcció de l'esperit crític en l'alumnat de l'educació superior

Francés Díez, M. Àngels; Baile López, Eduard; Càmara Sempere, Hèctor; Esteve Guillén, Anna; Maestre Brotons, Antoni; Mira Navarro, Irene; Vidal Lloret, Vicent

angels.frances@ua.es, eduard.baile@ua.es, hector.camara@ua.es, anna.esteve@ua.es, antoni.maestre@ua.es, irene.mira@ua.es, vicent.vidal@ua.es

*Departament de Filologia Catalana
Universitat d'Alacant*

RESUM

En aquesta memòria exposem una investigació sobre el canvi de postura crítica de l'alumnat respecte de les qüestions de gènere a partir d'una sèrie d'experiències educatives dutes a terme en diferents assignatures de llengua i literatura catalanes de la Universitat d'Alacant (curs 2019-20). Les assignatures en qüestió són Literatura Catalana Infantil (optativa de 4t curs del Grau de Mestre en Educació Infantil, amb 46 alumnes), Llengua Catalana II per a l'Educació Primària (obligatòria de 3r curs del Grau de Mestre en Educació Primària, amb 37 alumnes), i Introducció a les grans obres de la literatura catalana contemporània (bàsica de 1r de grau en Filologia Catalana, amb 31 alumnes). Les activitats pensades pel professorat per afavorir la conscienciació crítica han sigut diverses: lectura d'articles acadèmics, anàlisi de textos fílmics i literaris, recomanacions d'ús d'un llenguatge no sexista, debats i test de Bechdel. Entre els resultats més rellevants de l'experiència, cal destacar que, en general, l'alumnat adquireix nocions de crítica de gènere, reorienta els seus criteris de valoració del cànon literari, considera necessari utilitzar un llenguatge no sexista i amplia el coneixement d'obres literàries que representen la diversitat sexoafectiva.

Paraules clau: Gènere, esperit crític, educació superior, literatura, llengua.

1. INTRODUCCIÓ

Aquest estudi planteja la importància del desenvolupament de les habilitats crítiques de l'alumnat de l'educació superior en relació amb les reivindicacions de gènere, una assignatura pendent que, malgrat ocupar un lloc destacat en els debats cívics, socials i acadèmics dels darrers trenta anys, encara no ha estat implementada amb èxit en els plans d'estudi universitaris d'una manera transversal i genèrica.

2. OBJECTIUS

Els objectius concrets que ens proposem són: detectar entre l'alumnat el grau de coneixement sobre les relacions entre gènere i construcció d'identitat; estudiar en exemples textuais i culturals pràctics casos exemples de discriminació per raó de gènere o altres paràmetres (racisme, xenofòbia, homofòbia i transfòbia, etc.); proposar alternatives a construccions identitàries tradicionals segons nous paràmetres (feministes, de noves masculinitats, *queer*, etc.); avaluar-ne el resultat i la influència d'aquest en la presa de consciència de l'alumnat.

3. MÈTODE

3.1 Breu descripció del context i dels participants

L'experiència educativa ha sigut duta a terme durant el segon semestre del curs 2019-2020; concretament, entre gener i maig de 2020, per un grup de set professors i professores del Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant amb docència a la Facultat de Filosofia i Lletres i a la Facultat d'Educació en assignatures de llengua i literatura catalanes.

3.2. Instrument utilitzat per a la investigació

L'instrument dissenyat per a avaluar els coneixements previs de l'alumnat en matèria de crítica de gènere és un qüestionari amb preguntes d'opinió amb opcions múltiples o un sistema de gradació entre 0 i 5 (on 0 significa "no hi estic d'acord en absolut" i 5 "hi estic totalment d'acord"). Les preguntes pretenen esbrinar l'opinió de l'alumnat sobre els diversos aspectes enunciats en l'apartat anterior i que qüestionen el caràcter heteronormatiu i androcèntric que tradicionalment ha caracteritzat l'educació com a difusora de normes d'identitat sexual, entre d'altres.

3.3. Procediment

El procediment implicava una experiència en tres fases. La primera consistia a facilitar el qüestionari a l'alumnat per establir-ne els coneixements previs sobre les qüestions plantejades. Després, cada professor i cada professora duia a terme una activitat emmarcada en la perspectiva de gènere, que tenia l'objectiu de promoure la consciència crítica de l'alumnat en aquesta matèria i, finalment, l'alumnat tornava a contestar les preguntes del qüestionari. La comparació entre les respostes de la primera i la darrera fase de l'experiència ens han permès arribar a conclusions interessants sobre l'efecte d'aquest tipus d'activitats (les que prenen el gènere com a categoria problemàtica i central) per a la presa de consciència crítica.

4. RESULTATS

Els resultats obtinguts són suficientment representatius, ja que hi ha hagut una gran participació de l'alumnat dels tres grups implicats (més d'un 70%), si bé és major en la primera fase (les respostes al qüestionari per avaluar els coneixements previs) que en la segona (les activitats) i la tercera (noves respostes al mateix qüestionari per constatar els canvis en els coneixements adquirits i les actituds). La major part de l'alumnat participant han sigut dones, ja que, d'entrada, el percentatge d'homes és menor

en els tres grups de referència. Encara que s'ha utilitzat el mateix qüestionari general sobre actituds de l'alumnat cap a qüestions de gènere, les activitats pensades pel professorat per afavorir la conscienciació crítica han sigut diverses: lectura d'articles acadèmics, anàlisi de textos filmics i literaris, recomanacions d'ús d'un llenguatge no sexista, debats i test de Bechdel. Per tant, les activitats són distintes però han fomentat bàsicament la capacitat analítica i crítica i els continguts actitudinals. Entre els resultats més rellevants, destaca la necessitat de valorar el cànon literari amb criteris no estrictament estètics o culturals, ja que, en realitat, com ha remarcat la crítica literària contemporània, no són universals ni atemporals, sinó que sovint tenen a veure amb qüestions de classe i gust cultural, tal com afirma Pierre Bourdieu (2010).

5. CONCLUSIONS

Dels resultats exposats podem concloure que l'alumnat ha comprovat que existeixen criteris també ideològics en la confecció del cànon literari, que tradicionalment han ocultat les identitats subalternes o minoritàries com les dones, les persones LGBTQ+ o les ètnies no occidentals. També cal mencionar el caràcter receptiu de l'alumnat a llegir llibres que incorporen personatges LGBTQ+ i/o protagonistes femenines i la constatació de la infrarepresentació que tenen en la cultura audiovisual infantil. A més, es mostren favorables a l'ús d'un llenguatge no sexista i amplien el seu coneixement d'obres literàries que mostren la diversitat sexoafectiva i promouen la igualtat de gènere.

6. TASQUES DESENVOLUPADES EN LA XARXA

PARTICIPANT DE LA XARXA	TASQUES QUE HA DESENVOLUPAT
M. Àngels Francés Díez	Coordinació; preparació del qüestionari; experiència educativa, redacció d'article, presentació en Jornades Xarxes Innovaestic
Eduard Baile	Preparació del qüestionari; experiència educativa
Anna Esteve Guillén	Experiència educativa
Hèctor Càmara Sempere	Preparació del qüestionari; experiència educativa
Antoni Mestre Brotons	Preparació del qüestionari; experiència educativa, redacció d'article
Irene Mira Navarro	Preparació del qüestionari; experiència educativa, redacció d'article, participació en el fòrum de les jornades Xarxes Innovaestic
Vicent Vidal Lloret	Preparació del qüestionari; experiència educativa, redacció d'article, participació en el fòrum de les jornades Xarxes Innovaestic

7. REFERÈNCIA BIBLIOGRÀFICA DE LA PUBLICACIÓ CIENTÍFICA DE MEMBRES DE LA XARXA PUBLICADA O EN PREMSA QUE COMPLEMENTA AQUESTA MEMÒRIA

Capítol de llibre en premsa, enviat perquè siga valorat com a part de la publicació de les jornades de Xarxes Innovaestic 2020 en l'editorial Octaedro (adjuntem el document a banda):

Francés Díez, M. À., Mestre Brotons, A., Mira Navarro, Irene & Vidal Lloret, Vicent (2020). Consciència crítica de gènere en l'alumnat universitari: una experiència educativa.

8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Bourdieu, P. (2010). *El sentido social del gusto. Elementos para una sociología de la cultura*. Buenos Aires: Siglo XXI.